

Людмила Ю. Матвійчук¹, Борис А. Смаль²

ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ РЕГІОНУ

Стаття присвячена питанням розвитку індустрії гостинності в Україні та пошуку перспективних напрямів підвищення її конкурентоспроможності в регіонах країни. Визначено зміст та значення індустрії гостинності в сучасному розвитку регіонів. Досліджено основні показники, що характеризують динаміку розвитку індустрії гостинності. До таких показників віднесено: внесок індустрії туризму у ВВП, обсяги туристичного збору, обсяг капітальних інвестицій в сфері тимчасового розміщення та організації харчування. Проведений аналіз тенденцій розвитку індустрії гостинності засвідчив значні регіональні диспропорції основних показників в регіонах України. За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму щодо стану індустрії гостинності в Україні, виявлено скорочення загального внеску подорожей і туризму в зайнятість країни. Визначено напрями та заходи посилення конкурентних переваг індустрії гостинності в регіонах України.

Доведено, що перспективними напрямками підвищення конкурентних переваг індустрії гостинності в сучасних умовах є кооперація суб'єктів господарювання, підвищення рівня фінансування індустрії, цільове використання коштів від туристичного збору в регіонах, а також використання інструментів стратегування та програмування розвитку індустрії гостинності, об'єднання стейкхолдерів індустрії в кластери, альянси тощо. Визначено, що найефективнішим об'єднанням є формування та розвиток туристичних кластерів. Кластерна політика як інструмент інтеграції туристичних продуктів України в глобальний туристичний ринок є притаманною для більшості країн світу.

Формування та розвиток туристичних кластерів в регіонах України, дозволить надавати комплексні послуги високої якості. Зазначене дозволить посилити конкурентні переваги індустрії гостинності України та інтегрувати регіональні та національні туристичні продукти в глобальний туристичний ринок.

Ключові слова: індустрія гостинності, туристичні кластери, регіональний розвиток.

Рис. 6. Літ. 10.

DOI: 10.32752/1993-6788-2021-1-239-6-16

Lyudmila Yu. Matviychuk, Boris A. Smal

FORMATION OF TOURIST CLUSTERS AS A DIRECTION OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE REGIONAL HOSPITALITY INDUSTRY

The article is devoted to the development of the hospitality industry in Ukraine and the search for promising ways to increase its competitiveness in the regions of the country. The content and significance of the hospitality industry in the modern development of the regions are determined. The main indicators characterizing the dynamics of the hospitality industry have been studied. Such indicators include: the contribution of the tourism industry to GDP, the amount of tourist tax, the amount of capital investment in the field of temporary accommodation and catering. The analysis

¹ Lutsk National Technical University. Lutsk. Ukraine.

² Lutsk National Technical University. Lutsk. Ukraine.

of trends in the hospitality industry showed significant regional disparities in key indicators in the regions of Ukraine. According to the World Travel and Tourism Council on the state of the hospitality industry in Ukraine, there has been a reduction in the overall contribution of travel and tourism to the country's employment. The directions and measures of strengthening the competitive advantages of the hospitality industry in the regions of Ukraine are determined.

It is proved that promising areas of increasing the competitive advantages of the hospitality industry in modern conditions are cooperation of economic entities, increasing the level of industry funding, targeted use of funds from tourism fees in the regions, as well as the use of strategy and programming tools. in clusters, alliances, etc. It is determined that the most effective association is the formation and development of tourism clusters. Cluster policy as a tool for integrating Ukraine's tourism products into the global tourism market is common to most countries around the world.

Formation and development of tourist clusters in the regions of Ukraine will allow to provide comprehensive services of high quality. This will strengthen the competitive advantages of the hospitality industry of Ukraine and integrate regional and national tourism products into the global tourism market.

Keywords: hotel industry, tourist clusters, regional development.

Peer-reviewed, approved and placed: 01.05.2021.

Постановка проблеми. В умовах нинішньої економічної невизначеності індустрія гостинності є одним з небагатьох секторів економіки у світі, яка динамічно розвивається, стимулює економічний прогрес, створює нові робочі місця. Сьогодні, індустрія гостинності є пріоритетним напрямом розвитку світової економіки. Крім того, індустрія гостинності є мультиплікативною сферою економіки, розвиток якої сприяє розвитку суміжних сфер та соціально-економічному розвитку цілих країн та регіонів. Вплив сучасних, переважно деструктивних, факторів на розвиток індустрії гостинності, вимагає пошуку нових напрямів підвищення її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз показників розвитку індустрії гостинності в Україні та світі, представлено у працях учених: Балацької Н. Ю., Батьковець Н.О., Домінської О.Я., Корж Н.В., Любіцевої О.О., Онищук Н.В., Смирнова І.Г., Юхновської Ю.О. [1-10] та інші. Однак, питання щодо посилення конкурентних переваг індустрії гостинності в сучасних умовах, залишаються на сьогодні невирішеними та потребують детального аналізу і вивчення.

Метою дослідження є обґрунтування можливих шляхів посилення конкурентних переваг індустрії гостинності в сучасних умовах, шляхом формування туристичних кластерів в регіонах, що дозволить пропонувати комплексні туристичні продукти високої якості та інтегрувати їх в глобальний туристичний ринок.

Основні результати дослідження. Індустрія гостинності представлена в регіонах України значною різновекторною спеціалізацією, потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, впливом ряду специфічних факторів. Кожен регіон має свій особливий ресурсний потенціал та специфічні фактори, які впливають на його конкурентоспроможність.

Індустрія гостинності являє собою галузь, яка характеризується мультиплікативністю, багатогранністю та комплексністю сфери послуг, поєднує різні взаємопов'язані між собою види діяльності. Індустрія гостинності є економічною категорією, оскільки сприяє виробництву й наданні значного спектру специфічних послуг, створенню робочих місць, отриманню значних доходів, розвитку інфраструктури регіонів та підвищенню соціально-економічного зростання цілих країни [1].

Індустрія гостинності змістовно визначається як можливість споживачів отримати своєчасно якісну послугу чи туристичний продукт, що відповідає очікуванням гостей або їх перевершує. Основними ознаками індустрії гостинності є наявні властивості пропонованих послуг. Змістовне наповнення поняття «індустрії гостинності» представлено на рис. 1.

Рис. 1. Змістовне наповнення поняття «індустрія гостинності», авторська розробка

Формування комплексних туристичних продуктів відбувається під впливом ряду факторів. Поширення сучасних деструктивних факторів впливу на розвиток індустрії гостинності України, змінило функціонування багатьох суб'єктів господарювання. Для розгляду основних тенденцій стану та розвитку індустрії гостинності в Україні та пошуку шляхів підвищення її конкурентних переваг, проведемо аналіз її основних показників. В свою чергу, аналіз світових тенденцій розвитку індустрії гостинності демонструє, що зазначена індустрія має високий дохід та значні темпи розвитку [2, 8].

Зазначена сфера акумулює значні доходи від продажів туристичних продуктів та послуг, є мультиплікативною сферою та сприяє розвитку

суміжних галузей. Пропонуємо провести аналіз стану та розвитку індустрії гостинності в Україні.

Одним з показників розвитку індустрії гостинності є вплив туризму на ВВП, що характеризує соціально-економічний розвиток регіонів. Аналіз результатів досліджень Всесвітньої ради з подорожей і туризму [3], засвідчує, що загальний внесок індустрії гостинності майже у всіх країнах є недостатнім та демонструє негативні тенденції останніми роками, що пов'язано з карантинними обмеженнями. Так наприклад, 2019 року загальний внесок туризму до ВВП України становив 5,2 %, при 5,43 % – 2018 року. Таке падіння показників розвитку індустрії гостинності пояснюється припиненням діяльності значної кількості суб'єктів господарювання. Світові показники розвитку індустрії гостинності демонструють подібну ситуацію. Так, 2019 року внесок туризму у ВВП світу становив 10,4% (9,2 трлн. доларів). Динаміка загального внеску туризму у ВВП світу та України, представлено на рис. 2.

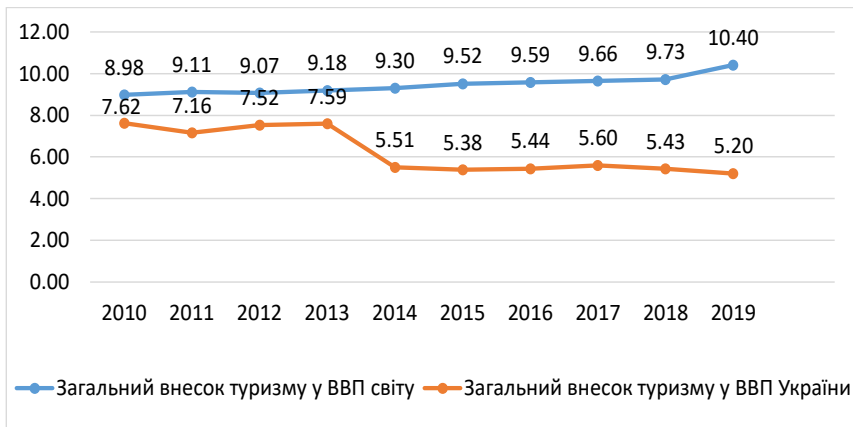

Рис. 2. Загальний внесок туризму у ВВП світу та України, % [3, 10]

Крім того, на індустрії гостинності до 2019 року припадало одне з чотирьох новостворених робочих місць у світі або 10,6% усіх робочих місць (334 млн) [4]. Аналіз показників зайнятості в індустрії гостинності, також демонструє негативні тенденції. Так, загальний внесок досліджуваної сфери в зайнятість України протягом 2019 року становив 6,9 % у 2019. Загроза подальшої втрати кількості робочих місць зберігається й сьогодні.

Стан та розвиток індустрії гостинності також можна проаналізувати за допомогою туристичного збору. Зазначений показник характеризує наявний стан індустрії регіону та залежить від витраченого туристами часу та коштів в межах туристичних дестинацій.

Динаміка обсягів туристичного збору протягом 2018-2019 років в регіонах України представлена на рис. 3.

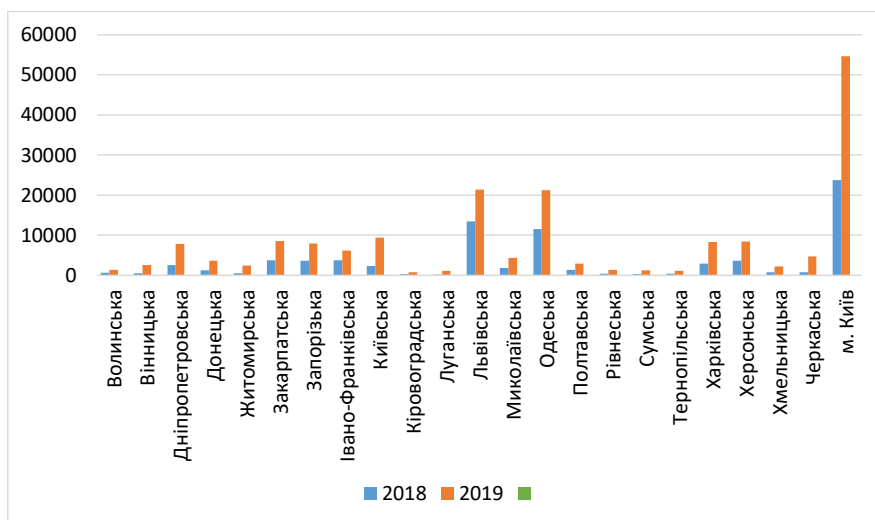

Рис. 3. Динаміка обсягів туристичного збору в регіонах України [5]

Аналіз показників обсягу туристичного збору в регіонах України демонструє суттєві диспропорції. Лідерами за сплатою туристичного збору протягом аналізованого періоду є м. Київ, Львівська та Одеська області. Так наприклад, найвищий показник туристичного збору, протягом 2019 року був характерний для м. Київ (54665,1 тис. грн), а найнижчий показник – для Кіровоградської області (721,7 тис. грн) [5]. На нашу думку, кошти від туристичного збору доцільно спрямовувати на розвиток туристичної інфраструктури в регіонах.

Важливим показником розвитку індустрії гостинності в Україні є обсяг капітальних інвестицій в сфері тимчасового розміщення та організації харчування. Динаміка зазначених показників протягом 2010-2019 років представлено на рис. 4.

Аналіз показників обсягу капітальних інвестицій України в сфері тимчасового розміщення та організації харчування, демонструє залежність індустрії гостинності від зовнішніх і внутрішніх факторів. Зростання зазначених показників можна пояснити проведенням в Україні івентивних заходів світового значення – пісенного конкурсу Євробачення, світового чемпіонату з футболу Євро 2012 тощо). Так, збільшення обсягу фінансування розвитку індустрії гостинності відбувалося виключно в період проведення масштабних івентів [6, 9].

Рис. 4. Обсяг капітальних інвестицій в сфері тимчасового розміщення та організації харчування млн. грн [5]

Таким чином, дослідження аналізу стану та розвитку індустрії гостинності в регіонах доводять доцільність об'єднання суб'єктів досліджуваної індустрії в альянси, кластери, спілки, братства тощо. Такі об'єднання дозволяють формувати комплексний туристичний продукт, який відповідає світовим стандартам, запитам сучасних туристів, є безпечним та якісним, а також може бути інтегрований в глобальний туристичний ринок [7].

Зважаючи на проведений аналіз та для посилення інтеграції туристичних продуктів України в глобальний туристичний ринок вважаємо за доцільне:

- формувати туристичні об'єднання в регіонах, у вигляді туристичних кластерів;
- проводити навчання працівників індустрії гостинності щодо впровадження сучасних трендів туризму;
- просувати регіональні туристичні продукти та послуги;
- розробляти та впроваджувати стандарти гостинності;
- підвищувати кваліфікацію працівників закладів тимчасового розміщення й організації харчування щодо міжнародних норм обслуговування тощо.

Результатом підвищення конкурентоспроможності індустрії гостинності регіону є можливість інтегрувати регіональні туристичні

продукти до глобального туристичного ринку. Зважаючи на зазначене, дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності індустрії гостинності є кластерні утворення. Кластерна політика як інструмент інтеграції туристичних продуктів в глобальний туристичний ринок набула поширення практично в усіх країнах світу. Загалом, під туристичним кластером розуміємо добровільне об'єднання стейкхолдерів для формування якісних туристичних продуктів за рахунок кооперації малого та середнього туристичного бізнесу регіону, а також створення туристичних дестинації в регіонах.

Туристичні кластерні утворення можуть функціонувати як локальні, регіональні, національні та міжнародні (рис. 5).

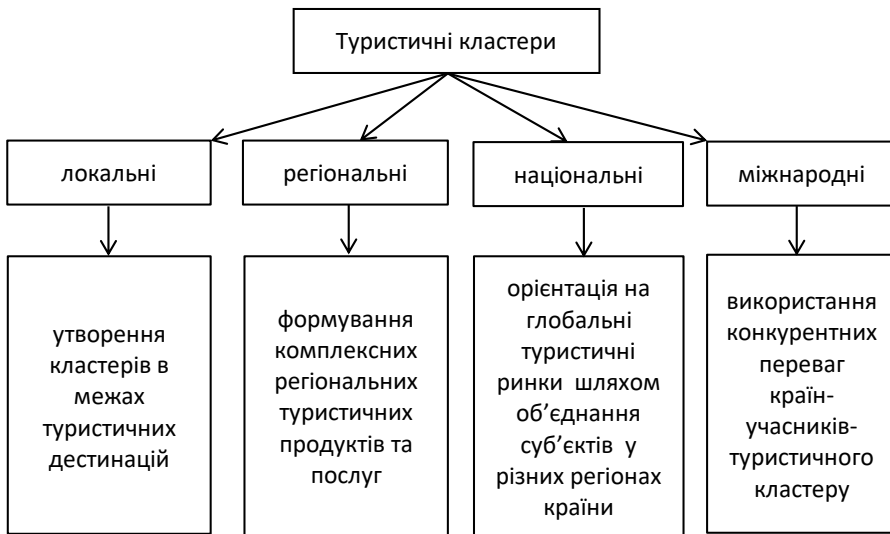

Рис. 5. Туристичні кластерні утворення за територіальним принципом, авторська розробка

Таким чином, підвищити рівень конкурентних переваг індустрії гостинності регіонів України можна за умови кооперації суб'єктів туристичного бізнесу.

Дослідження довели, що кластерна економіка мінімум на 40 % ефективніша за традиційну галузеву. В Європі налічується більше 2500 кластерів. Наприклад, Європейська платформа співробітників кластерів проводить навчання працівників кластерів у рамках ЄС та допомагає туристичним кластерам виходити на глобальні ринки.

Для успішного розвитку індустрії гостинності регіону та інтеграції її продуктів та послуг до глобального туристичного ринку, доцільно створювати та впроваджувати туристичні кластери в такій послідовності:

- пошук зацікавлених сторін у розвитку туризму регіону;
- проведення діалогу щодо організації роботи та формування кінцевого туристичного продукту;

- створити план дій щодо розвитку туристичного кластеру;
- створення нових та удосконалення існуючих туристичних продуктів;
- ведення діалогу з владою регіону щодо розвитку туристичного кластеру;

- просування туристичних продуктів та послуг кластеру.

Зважаючи на проведені дослідження, пропонуємо змістовну структуру туристичного кластеру регіону (рис. 6).

Таким чином, кластерна політика як інструмент підвищення рівня конкурентоспроможності індустрії гостинності в регіоні є доволі ефективною. В Україні налічується близько тридцяти кластерів. Єдиної організації, яка б репрезентувала регіональні та національні туристичні продукти і послуги в Україні немає, так само як немає і кластерних державних програм.

Розвиток туристичних кластерів в регіонах, дозволить сформувати комплексні туристичні продукти високої якості, що в свою чергу посилять конкурентні переваги індустрії гостинності України. Основними перевагами кластеризації на рівні регіону визначено:

- можливість спільного використання інфраструктури регіону;
- можливість здійснення спільного маркетингу;
- організація просування туристичної продукції учасників кластеру;
- розвиток та промоція регіональних брендів;
- участь у спільних освітньо-наукових заходах тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що індустрія гостинності як в Україні так і у світі до карантинних обмежень розвивалась швидкими темпами.

Основні показники, що характеризують динаміку розвитку індустрії гостинності (внесок індустрії туризму у ВВП, обсяги туристичного збору, обсяг капітальних інвестицій в сфері тимчасового розміщення та організації харчування) засвідчили уповільнення досліджуваної сфери з 2019 року. Також, виявлено скорочення загального внеску подорожей і туризму в зайнятість України.

Визначено напрями посилення конкурентних переваг індустрії гостинності в регіонах України. Одним з таких напрямів є формування та розвиток туристичних кластерів. Доведено, що кластерна політика як інструмент забезпечення конкурентоспроможності індустрії гостинності набула поширення практично в усіх країнах світу. В Україні налічується близько тридцяти кластерів. Сьогодні в Україні відсутні державні

програми розвитку кластерів, а також немає єдиного представництва — репрезентанта кластерів України.

Рис. 6. Змістова структура туристичного кластеру регіону, авторська розробка

Формування та розвиток туристичних кластерів в регіонах, дозволить сформувати комплексні туристичні продукти високої якості, що в свою чергу посилять конкурентні переваги індустрії гостинності України.

Основними перевагами кластеризації туристичних регіонів є:

- можливість спільного використання інфраструктури;
- здійснення спільного маркетингу;

- організація збуту туристичної продукції учасників кластеру;
- розвиток та просування регіональних брендів;
- участь у спільних освітньо-наукових заходах тощо.

1. Балацька Н. Ю. Ресторанний бізнес в умовах пандемії корона вірусу: проблеми та напрями трансформації моделей розвитку. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 42. С. 117-122.

2. Домінська О.Я., Батьковець Н.О. Сучасний стан та інноваційні процеси розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2017. Вип. 52. С. 39-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2017_52_8

3. Звіт Всесвітньої ради з туризму і подорожей (WTTC) [Електронний ресурс]. URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>

4. Онищук Н.В. Розвиток індустрії гостинності в Україні та світі. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 4 (21). 297-304.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.03.2020).

6. Корж Н.В., Онищук Н.В. Вплив пандемії Covid-19 на готельну галузь. Економічний простір. 2020. №156, 140-143.

7. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. [Електронний ресурс]. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>

8. Смирнов І.Г., Любіцева О.О. Туристичний бізнес під час пандемії COVID-19: світовий та український досвід. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. 2020. № 3(2). С. 196-207.

9. Юхновська Ю. О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород. 2019. Вип. 23. 2019. С. 147-152.

10. World Data Atlas. Tourism. Knoema. Retrieved from. URL: <http://knoema.com/atlas/top-ics/Tourism>.

1. Balatska N.Yu. (2020). Restoranniy biznes v umovakh pandemii korona virusu: problem ta napriamy transformatsii modelei biznesu. Infrastruktura rynku. Vyp. 42. P. 117-122 [in Ukrainian].

2. Dominska O.Ia., Batkovets N.O. Suchasnyi stan ta innovatsiini protsesy rozvytku hotelno-restorannoho biznesu v Ukraini. Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky. 2017. Vyp. 52. S. 39-41.

3. Zvit Vsesvitnioi rady z turyzmu i podorozhei [Electronic resource]. URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact> [in Ukrainian].

4. Onyshchuk N.V. Rozvytok industrii hostynnosti v Ukraini ta sviti. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia. 2019. № 4 (21). 297-304.

5. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Electronic resource]. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (date of request: 03.03.2020) [in Ukrainian].

6. Korzh N.V., Onyshchuk N.V. Vplyv pandemii Covid-19 na hotelny halus. Ekonomichniy prostir. 2020. Nr.156, P. 140-143 [in Ukrainian].

7. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Shchodo rozvytku turyzmu v Ukraini v umovakh pidvyshchennykh epidemichnykh ryzykiv. [Electronic resource]. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf> [in Ukrainian].

8. Smyrnov I.H., Liubitseva O.O. Turystychniy biznes pid chas pandemii COVID-19: svitovy ta ukraïnskyi dosvid. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. 2020. № 3(2). S. 196-207.

9. Yukhnovska Yu. O. Vplyv hlobalizatsii ta yevrointehratsii na turystychnu haluz Ukrainy. Naukoviy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svi-tove gospodarstvo. Uzhhorod. 2019. Vyp. 23. 2019. S. 147-152.

10. World Data Atlas. Tourism. Knoema. Retrieved from. URL: <http://knoema.com/atlas/topics/Tourism>.